

Tư duy Phật giáo có thể định hướng AI

ISSN: 2734-9195

14:30 23/04/2025

Khi chúng ta kêu gọi bản chất Phật trong chính mình và những người xung quanh, chúng ta có thể trung thành với niềm tin của mình và sử dụng trí tuệ cùng sức mạnh tinh thần của mình để đưa xã hội đi theo hướng tôn trọng mọi sự sống.

Tác giả: **Đội ngũ Living Buddhism**

Viết dịch: **Thích Vân Phong**

Nguồn: www.worldtribune.org

05h29 ngày 16/7/1945 giờ địa phương, trên sa mạc New Mexico ở Mỹ, Trinity đã cho nổ thử một quả bom plutonium có tên “*công cụ*” và mở ra kỷ nguyên nguyên tử. Đây mới chỉ là quả bom hạt nhân đầu tiên phát nổ trên thế giới.

Cha đẻ của bom nguyên tử J. Robert Oppenheimer, nhà vật lý lý thuyết người Mỹ và là giám đốc phòng thí nghiệm Los Alamos của dự án Manhattan trong Thế chiến thứ hai, sau này đã nhớ lại trong một bài báo về phản ứng của những người có mặt: một số cười, một số khóc, hầu hết đều im lặng.

Trong tâm trí ông, một câu trong một văn bản cổ bằng tiếng Phạn “*Chí Tôn ca*” (Bhagavad Gītā) với nội dung một cuộc đối thoại giữa Krishna và Arjuna diễn ra trên chiến trường Kurukshetra chỉ trước khi trận chiến bùng nổ hiện lên: “*Bây giờ tôi đã trở thành tử thần, kẻ hủy diệt thế giới*”.

Một tháng sau, 6-8-1945, khi Hoa Kỳ triển khai, quả bom nguyên tử thứ nhất mang tên “*Little Boy*” đã được thả xuống thành phố Hiroshima, Nhật Bản. Sau đó 3 hôm, 9-8-1945, quả bom thứ hai mang tên “*Fat Man*” đã phát nổ trên bầu trời thành phố Nagasaki, Nhật Bản, Cha đẻ của bom nguyên tử J. Robert Oppenheimer đã trở thành người phản đối mạnh mẽ vũ khí hạt nhân và hậu quả khủng khiếp của chúng, nhấn mạnh vào tình thế tiến thoái lưỡng nan về mặt đạo đức mà tiến bộ khoa học sẽ đặt ra trong thời đại hạt nhân.

Sự cân bằng mong manh giữa con người và khoa học đang bị đảo lộn một lần nữa trong bối cảnh trí tuệ nhân tạo (AI). Đặc biệt, khi các công cụ trí tuệ nhân tạo tạo ra đã trở nên phổ biến rộng rãi trong năm qua, chúng đã thúc đẩy một loạt các ứng dụng “*thần tốc*”, từ hữu ích (“*Siri, hãy phát sách của tôi*”) đến sáng tạo về giá trị (y học chính xác giúp các bác sĩ điều chỉnh việc chăm sóc cho bệnh Alzheimer là nguyên nhân hàng đầu gây nên tình trạng sa sút trí tuệ, ảnh hưởng đến suy nghĩ và hành vi của con người) đến phá hoại (một video giả được phát tán rộng rãi về Tổng thống Ukraine Volodymyr Zelensky kêu gọi binh lính hạ vũ khí trong bối cảnh xung đột đang diễn ra).

Những điều này đại diện cho các ứng dụng mới ra đời của một công nghệ đã vượt xa khả năng của chúng ta trong việc tạo ra các rào cản về mặt đạo đức và lập pháp.

Trong khuôn khổ thay đổi nhanh chóng này, Phật giáo có thể đóng vai trò gì trong việc tìm ra con đường tiến về phía trước?

Trong một xã hội ngày càng dựa trên kiến thức và thông tin, chúng ta phải phát triển trí tuệ để làm chủ các nguồn lực này như thế nào?

Chúng ta hãy xem xét bài phát biểu của Trưởng lão cư sĩ Ikeda Sensei, nhà triết học Phật giáo, nhà xây dựng hòa bình và là tác giả của nhiều sách báo trước lớp tốt nghiệp đầu tiên của Đại học Soka Hoa Kỳ vào tháng 5 năm 2005, trong đó ông đã nói về sự khác biệt giữa trí tuệ và kiến thức.

Trích dẫn quan điểm của người cố vấn của mình, Chủ tịch thứ hai của Soka Gakkai Josei Toda, người coi sự nhầm lẫn giữa hai điều này là “*sự hiểu lầm nghiêm trọng của nền văn minh đương đại*”(1), ông viết: Nếu chỉ có kiến thức thì không thể tạo ra giá trị. Chỉ khi kiến thức được hướng dẫn bởi trí tuệ thì mới có giá trị - được định nghĩa bởi Tsunesaburo Makiguchi (1871-1944), Chủ tịch đầu tiên của phong trào Soka Gakkai, một nhà giáo lỗi lạc của Nhật Bản với những tư tưởng để nâng cao chất lượng giáo dục đào tạo học sinh, sinh viên. Lý thuyết giáo dục sáng tạo (Giáo dục Soka), là vẻ đẹp, lợi ích và lòng tốt - mới được tạo ra.

Nguồn gốc của trí tuệ nằm ở các yếu tố sau: Ý thức bao quát về mục đích, ý thức trách nhiệm mạnh mẽ và cuối cùng là mong muốn từ bi đóng góp cho phúc lợi của nhân loại. Khi trí tuệ nảy sinh từ những nguồn như vậy, nó nuôi dưỡng loại sức mạnh bên trong không bị lay chuyển bởi những phán đoán hời hợt của xã hội và có thể phân biệt rõ ràng điều gì có giá trị thực sự và điều gì thực tế là có hại (2).

Chắc chắn, Trưởng lão cư sĩ Jōsei Toda (1900-1958), doanh nhân và chủ tịch thứ hai của Soka Gakkai cũng nhấn mạnh tầm quan trọng của việc mọi người có thể phân biệt được sự thật với sự thật, điều mà ông giải thích trong tác phẩm “*Cuộc cách mạng Nhân loại*” (The Human Revolution):

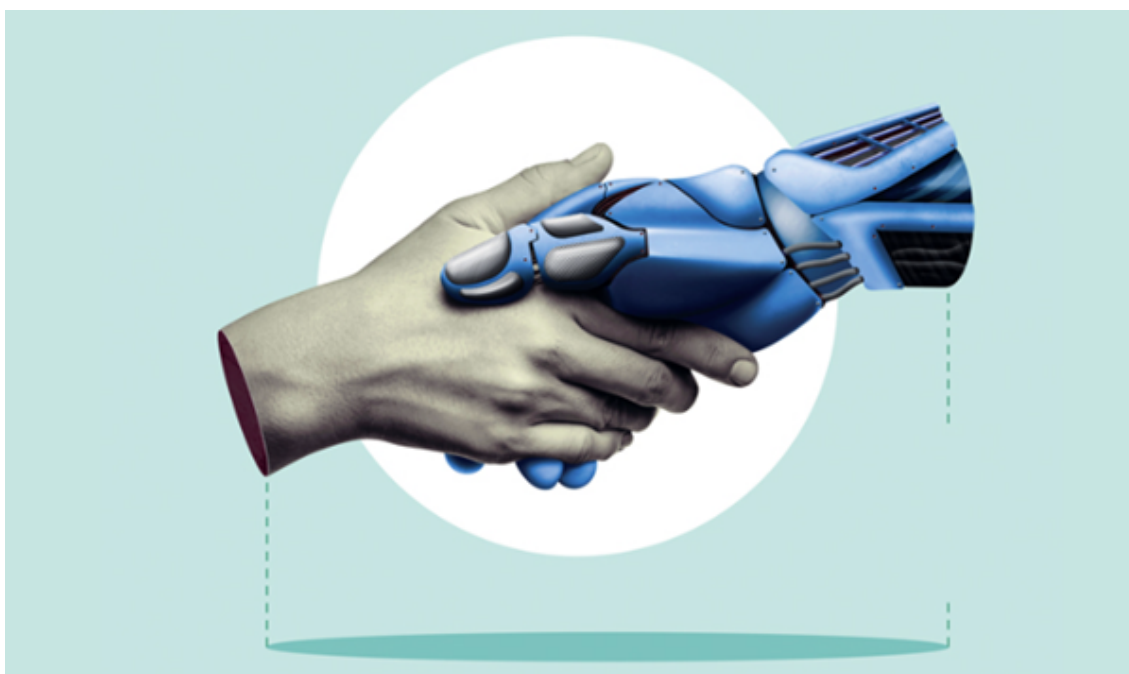
Có sự khác biệt giữa sự thật và sự thật, mặc dù điều này có thể khó hiểu. ...

Những sự kiện mà mọi người nhận thức không nhất thiết phải đại diện cho sự thật.

Ví dụ, giả sử có một người đàn ông tặng rất nhiều tiền cho người nghèo. Hành động từ thiện của ông là một sự kiện không thể chối cãi, và từ đó một số người có thể kết luận rằng ông là một người tốt bụng và hào phóng. Tuy nhiên, điều này không nhất thiết phải đúng. Hành động của ông có thể được tính toán với kỳ vọng nhận được một số lợi ích hoặc lợi thế trong tương lai, hoặc ông có thể đã làm như vậy để lấy lòng ai đó. ...

Nói cách khác, sự kiện không phải lúc nào cũng tiết lộ sự thật. Nếu chúng ta chỉ tập trung vào sự kiện, chúng ta có thể sẽ hoàn toàn mất đi sự thật(3).

Trong bài phát biểu trước các sinh viên tốt nghiệp Soka University of America (SUA), Trưởng lão cư sĩ Ikeda Sensei tiếp tục xem xét loại triết lý nào có thể hướng dẫn quá trình tiến bộ này theo cách có lợi cho nhân loại. Chúng ta thu thập được ba điểm từ thông điệp đó.

Ảnh: www.worldtribune.org

1. Triết lý tôn trọng sự sống

Vào thời điểm diễn ra lễ tốt nghiệp đầu tiên của Soka University of America (SUA) năm 2005, Trưởng lão cư sĩ Ikeda Sensei đang tiến hành một cuộc đối thoại liên tục với Tiến sĩ Vật lý Joseph Rotblat (1908- 2005), nhà vật lý người quốc tịch Ba Lan và người Anh, một trong những nhà phê bình nổi tiếng nhất về cuộc chạy đua vũ trang hạt nhân và đã trở thành người ủng hộ nhiệt thành cho việc bãi bỏ vũ khí hạt nhân.

Một trong những chủ đề mà họ thảo luận rất nhiều là sự tôn trọng sự sống.

Giáo sư Joseph Rotblat (1908- 2005) sinh ra trong một gia đình giàu có ở Warsaw, cho đến khi Chiến tranh thế giới thứ nhất nổ ra, khi tài sản của gia đình ông bị tịch thu và họ rơi vào cảnh nghèo đói.

Chính trải nghiệm này, in sâu vào tâm trí trẻ trung của Giáo sư Joseph Rotblat, đã giúp ông hành động theo niềm tin của mình trong Thế chiến II. Ông đã tham gia Dự án Manhattan (tiếng Anh: Manhattan Project) là một dự án nghiên cứu và phát triển bom nguyên tử đầu tiên trong Thế chiến II, chủ yếu do Hoa Kỳ thực hiện với sự giúp đỡ của Anh và Canada để chống lại mối đe dọa của Đức Quốc xã. Tuy nhiên, khi biết rằng Đức đã từ bỏ tham vọng hạt nhân của mình, Giáo sư Joseph Rotblat đã từ chức khỏi Dự án Manhattan, trở thành nhà khoa học duy nhất làm như vậy trước khi dự án hoàn thành.

Giáo sư Rotblat đã trở thành tâm điểm của sự vu khống và chỉ trích dữ dội do đó, nhưng ông vẫn được khích lệ bởi cam kết mà ông đã thực hiện khi còn trẻ là sử dụng sức mạnh của khoa học để tạo ra một thế giới không có chiến tranh.

Trưởng lão cư sĩ Ikeda Sensei viết: *Nếu không hành động, ngay cả lý tưởng tôn kính sự sống cũng chỉ là một khẩu hiệu suông mà không có sức mạnh biến đổi thực tại. Do đó, nó phải được thiết lập như một triết lý chân chính trong tâm hồn chúng ta và trong trái tim của những người khác. Chúng ta phải đưa triết lý này vào thực hành thông qua những hành động cụ thể vì hòa bình, từng bước một hướng tới hiện thực hóa nó (4).*

Mỗi người chúng ta đều có phương tiện để mở khóa trí tuệ, lòng dũng cảm và từ bi tâm cần thiết để tạo ra sự thay đổi thực sự, tích cực. Điểm khởi đầu của chúng ta là niệm Namu Myōhō Renge Kyō (cũng hay gọi là Nam Myōhō Renge Kyo - Sự tận tâm với diệu pháp của Kinh Pháp Hoa) là thần chú thường được tụng niệm trong các thực hành trọng tâm của Phật giáo Nichiren (Nhật Liên Tông) cũng như Tendai (Thiên Thai Tông).

Từ Myōhō Renge Kyō được dùng làm tiêu đề Kinh Pháp Hoa ở Nhật Bản và dạy người khác về Luật huyền bí này, nhịp điệu cơ bản hỗ trợ vũ trụ.

Trưởng lão cư sĩ Ikeda Sensei đã mô tả ý nghĩa sâu sắc của việc tụng kinh theo cách này:

Sức mạnh cơ bản kích hoạt và di chuyển tất cả các ngôi sao, hành tinh và các thiên thể khác trong vũ trụ là Nam Myōhō Renge Kyo - Sự tận tâm với diệu pháp của Kinh Pháp Hoa. Đó là một sức mạnh đáng kinh ngạc. Và chúng tôi thuộc Soka Gakkai International (SGI), tổ chức Phật giáo quốc tế thuộc tông phái Nichiren do Daisaku Ikeda thành lập năm 1975 ôm trọn niềm tin vào Luật huyền bí vĩ đại này. Chúng tôi tụng nhịp điệu mạnh mẽ và tối cao nhất của Nam Myōhō Renge Kyo - Sự tận tâm với diệu pháp của Kinh Pháp Hoa. Không có gì mạnh hơn. Tụng kinh là chìa khóa để chiến thắng tuyệt đối. Chúng tôi sẽ không bao giờ bị đánh bại. Khi chúng ta thực hành như lời dạy của Đại sư Nichiren Daishonin (Nhật Liên, 1222-1282) sáng lập, đặt niềm tin tuyệt đối vào kinh Đại thừa Diệu Pháp Liên Hoa, năng lượng và lòng dũng cảm vô biên trào dâng từ sâu thẳm con người chúng ta (5).

Khi chúng ta kêu gọi bản chất Phật trong chính mình và những người xung quanh, chúng ta có thể trung thành với niềm tin của mình và sử dụng trí tuệ cùng sức mạnh tinh thần của mình để đưa xã hội đi theo hướng tôn trọng mọi sự sống.

2. Triết lý tôn trọng sự khác biệt văn hóa

Trong thông điệp gửi đến các sinh viên Soka University of America (SUA), Trưởng lão cư sĩ Ikeda Sensei mô tả lịch sử loài người đầy rẫy những xung đột bắt nguồn từ định kiến và hiểu lầm về các nền văn hóa khác.

Sau đó, Trưởng lão cư sĩ Ikeda Sensei tiếp tục kể một câu chuyện về việc triết lý bất bạo động của nhà lãnh đạo, vị anh hùng dân tộc vĩ đại của Ấn Độ Mahatma Gandhi (1869-1948) đã ăn sâu vào tâm trí của giới trẻ Ấn Độ vào thời điểm đó như thế nào.

Theo Tiến sĩ Bishambhar Nath Pande (1906-1998), Phó Chủ tịch Gandhi Smriti and Darshan Samiti (GSDS), một đám đông người Hindu cuồng tín đã tấn công một ký túc xá sinh viên, nơi cả sinh viên Hindu và Hồi giáo đang sống và làm việc để hoàn thành luận án học thuật của họ.

Đám đông nói với các sinh viên Hindu rằng họ sẽ an toàn nếu họ ra khỏi ký túc xá, để lại các sinh viên Hồi giáo bên trong.

Nếu không có ai ra ngoài, họ sẽ đốt tòa nhà cùng với tất cả mọi người bên trong.

Tuy nhiên, các sinh viên Hindu từ chối ra ngoài cho đến khi sự an toàn của mọi người được đảm bảo.

Trong quá trình giảng dạy này, quân đội đã đến để sơ tán các sinh viên khỏi tòa nhà.

Đám đông sau đó khẳng định rằng chỉ những sinh viên Hindu mới được mang bài tập ra ngoài, và một lần nữa, họ từ chối làm như vậy.

Cuối cùng, tất cả các sinh viên đều thoát ra ngoài an toàn, nhưng đám đông đã đốt cháy tòa nhà cùng với tất cả sách vở và giấy tờ của họ bên trong.

Trưởng lão cư sĩ Ikeda Sensei giải thích cách Tiến sĩ Bishambhar Nath Pande đã nói chuyện với một trong những sinh viên Hindu, người đã dành ba năm để viết luận án tiến sĩ của mình:

Khi ông hỏi sinh viên rằng liệu anh ta có cay đắng không, sinh viên trả lời: “Tôi có thể cay đắng về điều gì? Lương tâm của tôi hoàn toàn trong sáng. Tôi đã hành động theo triết lý sống bất hủ của huyền thoại Mahatma Gandhi. Đó là tinh thần của chúng tôi.” Ông đã bảo vệ, cho đến tận cùng, những người bạn học của mình có tôn giáo khác với tôn giáo của mình.(6)

Những xung đột bi thảm như vậy, bắt nguồn từ định kiến và hiểu lầm, sẽ mang những chiều hướng mới khi AI trở nên đủ tiên tiến để khuếch đại sự thiên vị và phân biệt đối xử. Vì lý do đó, cốt lõi của một triết lý tôn trọng sự khác biệt văn hóa nằm ở nguyên lý cách mạng của Phật giáo.

Quá trình thay đổi cách suy nghĩ, cảm nhận và hành vi của một người, để trở nên tốt đẹp hơn và phù hợp với những giá trị và mục tiêu mong muốn này cho phép chúng ta phá vỡ xiềng xích của “cái tôi nhỏ bé” của mình, bị ràng buộc bởi sự quan tâm đến bản thân và cái tôi, và đưa ra “cái tôi lớn hơn” của chúng ta, có khả năng hành động và chăm sóc người khác và cuối cùng là toàn thể nhân loại. Trong quá trình nội tâm hóa này, chúng ta có thể khai thác những tiến bộ trong mọi lĩnh vực hoạt động của con người theo cách bảo vệ và phục vụ nhân loại.

Trưởng lão cư sĩ Ikeda Sensei viết về tác động của sự thay đổi hướng nội như vậy:

Có nhiều loại cách mạng - chính trị, kinh tế, công nghiệp, khoa học và nghệ thuật; có những cuộc cách mạng trong phân phối hàng hóa và dịch vụ, trong truyền thông và vô số các lĩnh vực khác. Mỗi cuộc cách mạng đều có ý nghĩa riêng và đôi khi là cần thiết. Nhưng bất kỳ thay đổi nào được thực hiện, nếu

những người thực hiện chúng ích kỷ và thiếu từ bi tâm, thì chúng sẽ không cải thiện được thế giới. Cách mạng nhân loại (Human revolution) là cuộc cách mạng cơ bản nhất và thực sự là cuộc cách mạng thiết yếu nhất đối với nhân loại (7).

3.Một triết lý bắt nguồn từ cam kết chung giữa thầy và trò

Trong Kinh Đại thừa Diệu Pháp Liên Hoa, đức Phật bày tỏ quyết tâm sau: *“Lúc đầu, ta đã phát nguyện, hy vọng làm cho tất cả mọi người bình đẳng với ta, không có bất kỳ sự phân biệt nào giữa chúng ta”*(8).

Tinh thần cam kết chung giữa thầy và trò là cơ sở để liên tục phát triển nhân tính của chúng ta quay trở lại với tinh thần để đặt hạnh phúc của con người vào trung tâm của mọi hoạt động của con người.

Trưởng lão cư sĩ Ikeda Sensei giải thích:

Cũng giống như một viên kim cương chỉ có thể được đánh bóng bởi một viên kim cương khác, cũng vậy, thông qua sự tương tác sâu sắc của con người, thu hút toàn bộ tính cách, con người mới có thể tự rèn luyện, nâng mình lên những tầm cao hơn nữa. Chính mối quan hệ giữa thầy và trò, giữa người cố vấn và đệ tử, khiến điều này trở nên khả thi...

Xét về năng lực và khả năng thiết yếu của cuộc sống, không có sự khác biệt cố hữu nào giữa thầy và trò. Người cố vấn sáng tạo và giàu trí tưởng tượng sử dụng nhiều phương tiện và phương pháp khác nhau để truyền cảm hứng và đánh thức trong người học trí tuệ và sức mạnh mà người thầy đã nhận ra. Người thầy thực sự, người cố vấn, không mong muốn gì hơn là được ngang bằng - không được vượt qua và vượt qua - bởi học trò và đệ tử(9).

Khi các hoạt động của chúng ta được xây dựng trên tinh thần đền đáp công ơn của những người đã hỗ trợ sự phát triển của chúng ta và triết lý ưu tiên phục vụ nhân loại, chúng trở thành điểm chính mà chúng ta luôn có thể quay lại khi đối mặt với những thách thức ngày càng phức tạp trong cuộc sống và xã hội.

Trưởng lão cư sĩ Ikeda Sensei viết: *Chúng ta bắt đầu nhận ra rằng con người phải được đặt lên hàng đầu và sự phát triển của con người có thể là điều quan trọng nhất. Chúng ta đang dần hiểu rằng, trong xã hội định hướng thông tin của chúng ta với sự bùng nổ kiến thức, chúng ta rất cần một sự bùng nổ trí tuệ tương ứng để sử dụng kiến thức đó một cách hợp lý*(10).

Mặc dù khoa học và công nghệ thực sự đã mang lại những lợi ích vô giá cho cuộc sống và sức khỏe của chúng ta, chúng cũng có thể là động lực khiến chúng ta xa rời môi trường xung quanh và thậm chí tệ hơn là biến mọi thứ xung quanh thành những con số và đồ vật.

Điều này được thể hiện rõ qua sự phát triển của Hệ thống Vũ khí sát thương tự động, (viết tắt theo tiếng Anh là LAW, Lethal autonomous weapon), là robot quân sự tự hoạt động có thể tìm kiếm và tham gia một cách độc lập dựa theo các ràng buộc và mô tả được lập trình ở một số quốc gia, còn được gọi là robot sát thủ, có thể tiêu diệt mục tiêu mà không gặp bất kỳ vấn đề đạo đức nào. Chiến dịch ngăn chặn robot giết người, một liên minh xã hội dân sự mà Soka Gakkai International (SGI), tổ chức Phật giáo quốc tế thuộc tông phái Nichiren đã trở thành thành viên vào năm 2018, đang nỗ lực cấm phát triển và sử dụng Vũ khí sát thương tự động (LAW).

Trưởng lão cư sĩ Ikeda Sensei viết về nỗ lực này: *“Tôi đã cảnh báo về mối đe dọa mà chúng gây ra theo quan điểm nhân đạo và đạo đức vì những vũ khí này, khi được lệnh tấn công, tự động giết người mà không do dự hay cắn rứt lương tâm.”*(11)

Mặc dù kiến thức có thể được truyền từ người này sang người khác, nhưng cách duy nhất để phát triển trí tuệ là có được nó thông qua trải nghiệm cá nhân. Vậy thì quan điểm của chúng ta trong việc phát triển cuộc sống và xã hội của chúng ta trong thế kỷ 21 nên như thế nào?

Trưởng lão cư sĩ Ikeda Sensei viết: *Tất nhiên, lý tưởng nhất là sở hữu cả trí tuệ và kiến thức, nhưng cuối cùng thì mọi thứ đều phụ thuộc vào trí tuệ. Mục tiêu của chúng ta là hạnh phúc, và hạnh phúc không thể đạt được chỉ thông qua kiến thức. Do đó, cách duy nhất để nhận ra hạnh phúc và sự thịnh vượng thực sự của con người trong thế kỷ 21 là biến nó thành thế kỷ của trí tuệ*(12).

Mục tiêu của Kōsen-rufu (□ □ □ □) của tổ chức Phật giáo quốc tế thuộc tông phái Nichiren Soka Gakkai International (SGI) *“hòa bình thế giới thông qua hạnh phúc cá nhân”*, chính xác là như vậy.

Sứ mệnh của chúng tôi với tư cách là thành viên của Soka Gakkai International (SGI) là truyền bá rộng rãi các nguyên tắc Phật giáo như tôn trọng sự sống, thống nhất trong sự đa dạng, cách mạng nhân loại và tinh thần làm việc vì lợi ích và hạnh phúc của mọi người. Chúng ta không thể tìm thấy thời điểm nào khác trong lịch sử khi mọi người khao khát trí tuệ để làm như vậy.

Chúng ta có thể xem các bài viết và hành động của Tổ sư sáng lập Phật giáo Nhật Liên tông, Nichiren (1222-1282) và ba vị Chủ tịch sáng lập Soka Gakkai International (SGI) như một lộ trình được điều chỉnh chính xác để trở nên kiên định, cách duy trì sự bình tĩnh và kiên trì trước những cơn gió ngược mà chúng ta chắc chắn sẽ gặp phải trong quá trình mang lại kỷ nguyên hòa bình.

Theo nghĩa này, AI và bất kỳ công nghệ nào khác được phát triển trong tương lai đều không tích cực hay tiêu cực trong chính bản thân chúng. Chính những gì chúng ta, với tư cách là con người, tin tưởng, thực hành và bảo vệ sẽ cuối cùng định hướng cho điều mà chúng ta thiết lập ra.

Tác giả: **Đội ngũ Living Buddhism**

Viết dịch: **Thích Vân Phong**

Nguồn: www.worldtribune.org

Tài liệu tham khảo:

1. www.daisakuikeda.org/sub/resources/works/lect/lect-10.html.
2. Ibid.
3. The Human Revolution, p. 1722.
4. www.daisakuikeda.org/sub/resources/works/lect/lect-10.html .
5. February 12, 2010, World Tribune, p. 5.
6. www.daisakuikeda.org/sub/resources/works/lect/lect-10.html .
7. The Wisdom for Creating Happiness and Peace, part 2, revised edition, pp. 6-7.
8. The Lotus Sutra and Its Opening and Closing Sutras, p. 70.
9. www.daisakuikeda.org/sub/resources/works/lect/lect-10.html .
10. The Wisdom of the Lotus Sutra, vol. 1, p. 3.
11. May 10, 2019, World Tribune, p. 11.
12. The Wisdom of the Lotus Sutra, vol. 1, p. 15.